

Oponentský posudek disertační práce

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Teologická fakulta

Název disertační práce: **Křesťanské hodnoty v etice ctností**

Vedoucí práce: doc. Jakub Sirovátka, Dr. phil.

Autor: Mgr. Helena Machulová

Oponent: doc. Jindřich Šrajfer, Dr. theol.

Obecná charakteristika

Disertační práce Mgr. Heleny Machulové „Křesťanské hodnoty v etice ctností“ je zpracována na 190 stranách formátu A4. Zmíněný rozsah zahrnuje nezbytné náležitosti, jako je seznam použité literatury a abstrakt. Vybrané téma disertační práce budí pozornost svojí aktuálností. V českém prostředí, a nejenom v něm, není dosud (dostatečně) systematicky pojednané.

Záměr autorky

Svůj záměr se zpracováním vybraného tématu formuluje autorka v úvodu práce. Poukazuje na frekventovanost pojmu *hodnota* a zároveň na jeho vágní pojetí, na absenci definice tohoto pojmu. Ukazuje to především ve vztahu k sociální práci. Stejnou charakteristiku uplatňuje, kromě posledně jmenovaného vztahu, i na výraz *křesťanské hodnoty*. Právě vyjasnění pojmu *křesťanské hodnoty* a poukaz na jeho možnou spojitost s etikou ctností si autorka klade za cíl své práce. Nastiňuje zde i postup zpracování, metodologii práce. Předpokladem naplnění jejího cíle má být reflexe pojmu *křesťanské hodnoty* z pohledu filosofického a teologického. Dosažení tohoto cíle pak autorka spatřuje v hledání odpovědí na čtyři zásadní otázky vzhledem k objasnění zmiňovaného pojmu: 1. Co jsou to hodnoty a jak souvisí pojem hodnota s pojmem dobra?; 2. Jak na tuto otázku odpovídá tzv. axiologie neboli filosofie hodnot?; 3. Existuje něco jako křesťanské hodnoty a jak je lze definovat?; 4. Pokud existují, jak souvisí s obsahem křesťanské víry a s morálkou? (s. 11) Autorka přitom avizuje, že u tématu hodnot bude vycházet z axiologie 20. stol. U etiky ctností to chce být aristotelismus - včetně novoaristotelismu 20. stol. - a jeho teologické rozvinutí u Tomáše A. Autorka zároveň formuluje ambici přispět předloženou prací ke spojení teorie a praxe, zejména v oblasti teologické dimenze sociální práce. Jinými slovy řečeno, předkládaná práce má být pokusem „najít určité teoretické ukotvení tématu křesťanských hodnot“ (s. 13). Má jít o práci multidisciplinární, která má nabídnout „jeden z možných pohledů na křesťanské hodnoty“ (s. 13). Pohled nikoliv vyčerpávající.

Kritické zhodnocení předložené práce

Kritický pohled na předloženou práci můžeme rozdělit na dvě části, na kritiku samotné formulace záměru autorky, a na jeho realizaci.

Záměr autorky, cíl její práce jak je formulován v jejím úvodu, je ambiciózní, tematicky široce rozkročený (objasnění, resp. teoretické ukotvení tématu křesťanských hodnot a jejich spojitost s etikou ctností, příspěvek ke spojení teorie a praxe, zejména pro oblast sociální práce v její teologické dimenzi). Se záměrem autorky ovšem plně nekoresponduje jí předkládaná metodika [primární důraz na filosofii (filosofický přístup), /poznámka na okraj: práce je předkládaná v rámci doktorského programu teologie;/ pouhý odkaz na multidisciplinaritu, nikoliv interdisciplinaritu, tedy avizovanou provázanost teorie a praxe; absence reflexe sociální práce; ...]. V prezentovaném záměru autorky je tak přítomná jistá myšlenková a metodologická divergence, která předjímá možné problémy se samotným zpracováním textu. Za této situace je opodstatněnou otázkou, zda je vůbec možné úspěšně dosáhnout vytýčeného cíle práce? Není zde přání spíše otcem myšlenky?

První dvě kapitoly (rozsahem stran polovina celé práce) věnuje autorka objasnění pojmu *hodnota* a základnímu etickému pojmu v klasické filosofii středověku *dobro*. Při analýze zmíněných pojmů se soustřeďuje na otázku ontologie (co hodnota, resp. dobro je) a epistemologie (jak hodnoty, resp. dobro poznáváme). Na jedné straně nastiňuje genezi vzniku nového pojmu *hodnota* ve filosofické reflexi (materiální etika hodnot) jako protipól pojmu *dobro*, aby na straně druhé dospěla rozbořením obou pojmů k závěru, že jsou v zásadě zaměnitelnými ekvivalenty. Tento dílčí cíl je ovšem nutné označit za povrchní a z metodologického hlediska, potažmo s ohledem na cíl práce za problematický. Autorka totiž koncentrací na propracovanou analýzu obou výše zmíněných pojmů se jen okrajově dotýká podstatné skutečnosti (jde ze strany autorky pouze o informaci, byť několikrát opakovanou), toho, co vedlo k tomu nahradit ve filosofii klasický etický pojem *dobro*, pojmem *hodnota*. Tato skutečnost si zasloužila náležitou pozornost a rozpracování, včetně reflexe charakteru morálně teologického diskurzu v první a zvláště pak ve druhé polovině 20. stol. Tento diskurz je mimo jiné též charakteristický opouštěním pojmu *dobro* – centrální pojem novoscholastické morální teologie s jejím důrazem na věčnost a kazuistiku -, a příklonem k pojmu *hodnota*, resp. přesunem akcentu na odpovědnou poslušnost, nikoliv jen na oddanou či slepou poslušnost. Umožnilo by to autorce, pokud se už vydala cestou analýzy a komparace pojmů *dobro* a *hodnota*, nevnímat jejich vztah explicitně či implicitně jako snad předně protiklad mezi objektivitou a subjektivitou, nýbrž jako dobrý základ pro objasnění či lépe rozkrytí křesťanských hodnot, ve kterých se snoubí onen výše zmiňovaný, byť zdánlivý, přesto napětí vytvářející, protiklad, který představuje živoucí komplementaritu. Z jiného

pohledu řečeno, poukazuje na poznávanou danost a proměnnou tohoto poznání, tedy jeho obsahovou kulturně historickou zprostředkovanost a etickou relevanci.

Třetí kapitolu věnuje autorka teologické reflexi hodnot. Metodologické východisko, které autorka formuluje (3.1), je poněkud bizarní. Za bizarní lze, bohužel, označit celou tuto kapitulu. Onu bizarnost dokumentují mimo jiné věty typu: „*Nechceme-li se spokojit s povrchním konstatováním, že křesťanské hodnoty jsou ty, které zastávají křesťané, pak se musíme na křesťanské hodnoty podívat z teologické perspektivy*“ (s. 91); „*Sociologické zkoumání Spolehnout se na to, že nepřiliš promyšlené názory mnoha lidí odpoví na otázku po podstatě křesťanských hodnot, by bylo možná jednoduché, ale výsledek by zřejmě nepřinesl to, co opravdu hledáme*“ (s. 91); „*Mluvíme-li o hodnotách křesťanských, lze očekávat, že jejich základ v Bibli můžeme nalézt*“ (s. 95). Autorka se v této kapitole jakoby chytá do pasti sobě vlastní metodologie. Nejenom to, že se drží jednoho, byť z dějinného pohledu významného filosoficko/teologického směru, ale také to, že v textu dostatečně významově nediferencuje pojmy křesťanství (životní cesta) a teologie (reflexe spásného Božího slova, reflexe žité víry), jejichž význam v textu nepatřičně zaměňuje, jí nedovoluje dát kompetentní odpověď na základní otázku své práce, co jsou to křesťanské hodnoty. Autorka, domnívám se, mohla či spíše měla nabídnout reflexi podstaty křesťanství (např. Josef Ratzinger, Úvod do křesťanství, KNA 2007), dotknout se otázky jeho univerzality (např. opět J. Ratzinger či Karl Rahner /myšlenka „anonymního křesťanství“/), což by mimo jiné vyžadovalo systematizovanou reflexi biblických, starozákonních i novozákonních, výpovědí (exegeticko-hermeneutická reflexe), nikoliv pouhý výčet novozákonních citací podle předem nastaveného klíče, jak nabízí autorčin text, a následně se věnovat teologickému dějinně podmíněnému chápání křesťanských (biblických, evangelijních) hodnot a pokusit se nabídnout jejich aktualizované vnímání a systematizaci (jistou inspirací by k tomu mohl být případně text v knize A. Günthör, *Morálna teológia I/a*, Rím, 1988, s. 174-181, nebo K. Hilpert, *Základní otázky křesťanské etiky*, Brno: CDK, 2017, s. 166-176). Rozhodující při tom všem by měla být otázka: Jak souvisí křesťanské hodnoty s obsahem křesťanské víry a s morálkou? Tvrdit, jak to činí autorka, že křesťanské hodnoty jsou dány Bohem - resp. k němu vedou (byť jde o přístup tomistický) (poznámka na okraj: jak je to v tomto případě s hodnotami u židů či muslimů, kteří taktéž uctívají Boha?) - zaobírat se jeho vlastnostmi či jmény a z toho dedukovat křesťanské hodnoty, resp. dobře je z pohledu dějinně teologického progresu (např. rozvoje trinitární teologie či křesťanské etiky), ale i současných empirických a antropologických věd, víc než anachronismus.

Čtvrtá kapitola je věnována hodnotám a etice ctností. S ohledem na cíl práce by se spíše očekával název „Křesťanské hodnoty v etice ctností“. Při zohlednění výše uvedené kritiky, to však vlastně není ani možné, protože otázka po křesťanských hodnotách

zůstala ze strany autorky de facto nezodpovězena, a je tak i proto pro ni těžké hledat spojitost mezi křesťanskými hodnotami a etikou ctností. Čtvrtá kapitola se v předložené podobě jeví jako samostatné pojednání nemající zvláštní vztah k předchozím kapitolám a cíli práce. Jak jinak totiž rozumět tomu, že vedle stručné historické skici pojetí ctností, má autorka potřebu zasazovat etiku ctností do kontextu dalších morálních teorií, deontologismu a utilitarismu? Anebo proč teprve v části 4.3 se má najednou prezentovat koncepce a charakteristika ctností, když už se o nich mluví v předchozích částech. Proč se v části 4.4 najednou řeší typologie hodnot s odkazem na Platóna a Aristotela a řeší se otázka poznání hodnot? Podobné pochybnosti jsou oprávněné i u dalších podkapitol této kapitoly. Zmínit lze snad jenom vcelku nelogické tematické členění části 4.6 (4.6.1 Přírozené a nadpřírozené hodnoty, 4.6.2 Křesťanské hodnoty, 4.6.3 Vztah hodnot a ctností??). Kde je onen avizovaný příspěvek pro spojitost teorie a praxe, zvláště do oblasti sociální práce?

Formální úroveň práce

Po formální stránce lze práci vytknout poměrně četné stylistické chyby (tzv. překlepy). V ojedinělých případech lze hovořit o nevhodném slovosledu ve větách. Některé věty vyznívají bizarně, až pitoreskně. V seznamu použité literatury uvádí autorka u jednotlivých děl ISBN, nečiní tak ale ve všech případech. V textu se také často (zbytečně) opakují stejné, jednou či vícekrát formulované myšlenky, což lze zřejmě zčásti připsat na vrub etapizace zpracování této práce. Jinak práce splňuje očekávané standardy. Ocenit lze četnost použitých zahraničních titulů.

Celkové zhodnocení disertační práce

Celkově lze předloženou práci hodnotit jako nepovedenou. Omluvou může být skutečnost, že vybrané téma není skutečně snadné na zpracování. Je to však téma klíčové a jeho podařené zpracování by bylo bezesporu nemalým příspěvkem do odborného diskursu. Jeho kvalitní zpracování předpokládá ovšem náležitý vhled do problematiky ve všech jeho dějinných a interdisciplinárních parametrech a souvislostech, resp. předpokládá kvalitně vystavěnou metodologii zpracování. Dané téma lze ovšem zpracovat také „výsekově“, z pozice jednoho konkrétního přístupu. Autorka měla jakoby snahu dosáhnout obojího, což ve výsledku nemohlo dopadnout dobře. Předložená práce je bezesporu výsledkem poctivé práce autorky, kterou při psaní textu odvedla. S postupem psaní, jak dokazuje upadající kvalita textu, však autorce zřejmě „docházel dech“ či ji „tlačil čas“, byla to však, domnívám se, nakonec především autorčina bezradnost jak svých avizovaných cílů kompetentně dosáhnout.

**Teologická
fakulta**
Faculty
of Theology

**Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích**
University of South Bohemia
in České Budějovice

Resumé

Z výše řečeného vyplývá, že autorkou avizovaný cíl práce nebyl naplněn. Příležitější titul předložené práce by mohl být např. „Pojetí dober (a hodnot) ve filosofické a teologické tradici a jejich význam v etice ctností“, což by i tak nakonec vyžadovalo přepracování předloženého textu. S ohledem na obecný požadavek kladený na disertační práci, která má prokázat schopnost adepta na doktorský titul odborně badatelsky pracovat a vnést do odborného diskursu nějaký nový poznatek či nový způsob zpracování tématu, lze konstatovat, že autorka tento požadavek svou prací nenaplnila. Nelze však striktně tvrdit, že by zde potenciál autorky tohoto požadavku dosáhnout nebyl. Na základě výše řečeného je mé hodnocení předložené práce ambivalentní. Bude otázkou obhajoby, zda může být toto hodnocení částečně rozptýleno.

V Českých Budějovicích 24. 5. 2019

doc. Jindřich Šraj, Dr. theol.